

Приложение
к ООП ООО МБОУ «СОШ № 2 с.Автуры
им.К.А.Эпендиевой»

**Рабочая программа учебного предмета¹
«Чеченский язык»**

¹ Данная рабочая программа является базовой для учителя-предметника. Количество часов в тематическом планировании в каждом классе корректируется в соответствии с учебным планом ООП ООО.

1. Планируемые результаты освоения учебного предмета «Чеченский язык»

1. Планируемые результаты освоения курса Чеченский язык на уровне основного общего образования предполагают, что у учащегося сформированы:

- совершенствование видов речевой деятельности (аудирования, чтения, говорения и письма), обеспечивающих эффективное взаимодействие с окружающими людьми в ситуациях формального и неформального межличностного и межкультурного общения;
- понимание определяющей роли языка в развитии интеллектуальных и творческих способностей личности в процессе образования и самообразования;
- использование коммуникативно-эстетических возможностей родного языка;
- расширение и систематизацию научных знаний о родном языке; осознание взаимосвязи его уровней и единиц; освоение базовых понятий лингвистики, основных единиц и грамматических категорий родного языка;
- формирование навыков проведения различных видов анализа слова (фонетического, морфемного, словообразовательного, лексического, морфологического), синтаксического анализа словосочетания и предложения, а также многоаспектного анализа текста;
- обогащение активного и потенциального словарного запаса, расширение объема используемых в речи грамматических средств для свободного выражения мыслей и чувств на родном языке адекватно ситуации и стилю общения;
- овладение основными стилистическими ресурсами лексики и фразеологии родного языка, основными нормами родного языка (орфоэпическими, лексическими, грамматическими, орфографическими, пунктуационными), нормами речевого этикета; приобретение опыта их использования в речевой практике при создании устных и письменных высказываний; стремление к речевому самосовершенствованию;
- формирование ответственности за языковую культуру как общечеловеческую ценность.

Дешаран предмет Iаморан жамIаш:

Юкъярадешаран юккъяра школа чекхъяьккхиначу дешархочуьнгахь нохчийн маттехула хила деза личностни жамIаш:

-нохчийн къоман культуран коьрта мехаллех санна, нохчийн маттах кхетам хилар, дешар тIехь а, кхетаман, кхоллараллин хьюьнарш, дешархочун гIиллакх-обздангаллица йобзна амалш кхиорехь цо дIалоцучу меттигах кхеташ хилар;

-нохчийн мотт эстетически мехалла санна тIеэцар; цунах дозалла дар, цуьнан ларам бар; къоман культуран хилам и хиларе терра, нохчийн меттан башхалла а, цIаналла а ларьян езар; мотт бийцар шардаре а, говза, шера бийцаре а кхачар;

- къамел дечу хенахь шен ойланаш а, синхаамаш а паргIат бовзийта а, дешнийн барам а, караберзийна грамматически гIирсаш тоъьал хилар; ша дечу къамелана тидамбеш, ша-шена мах хадо хааран хьюьнар хилар;

- нохчийн мотт уййран а, юкъяметигалин гIирс а, пачхьалкхан мотт а хиларх кхетар; нохчийн мотт дешаран, къинхъегаман, говзаллин гIуллакхдарехь а, ша вовзийтарехь а, юкъяраллехь ша дIалоцу йолу меттиг билгалъярехь а оьшуш хиларх кхеташ хилар;

-вовшашца а, кхечу къаьмнийн векалшца а юкъаметтигаш дIакхехьарехь нохчийн маттах пайда эца кийча хилар; къаьмнийн культурин юкъаметтигаш дIакхехьарехь къинхетаме а, машаре а хилар;

- шен къоман а, РФ-цехь дехачу къаьмнийн а, дуьненаюкъара культура а йовзарехь нохчийн мотт мехала гIирс хиларх кхеташ хилар.

Юкъарадешаран юккъера школа чекхъяьккхиначу дешархочо нохчийн маттехула карадерзо деза метапредметни жамIаш:

1) къамелдаран массо а тайпа карадирзина хилар:

- барта а, йозанан а хаам цхьанатайпана тIеэца безаш хиларх кхетар;

-ешаран тайп-тайпана кепаш карайирзина хила езар;

-тайп-тайпанчу хьостанашкара хаамаш схьалаха хааран хьуьнар хилар, ШХГІ а, дешарна лерина компакт-дискаш, Интернетан гIирсаш юкъа а лоцуш;

-билгалчу темина коьчал схьалаха а, цхьана кепе яло а хаар карадерзор; шенна хаам схьалаха а, иза къасто а, цунна анализ ян а хаар; хаамийн технологи а, технически гIирсаш юкъа а лоцуш, йоьшуш я ладугIуш бевзина хаам хийца а, ларбан а, дIабовзийта а хаар;

-хиндолучу дешаран декъан гIуллакхийн (цхьаммо ша а, вукхаьрца цхьаьна а) Iалашо билгалъян а, хьалха-тIаьхьа дийриг билгалдан а, барта а, йозанан а кепехь цхьанатайпанара жамIийн мах хадо хааран хьуьнар хилар;

-паргIатчу кепехь барта а, йозанехь а нийса шен ойланаш йовзийта хьуьнар хилар;

-шен нийсархошна хьалха доклад ян я цхьа хаамбан хаар;

2) карадирзиначу хаарех, шардарех, карадерзорех дахарехь пайда эцар;

- билгалбиначу барамехь яцйина (план, юхасхьайийцар, изложени, конспект) ладоьгIна я дIаешна текст юха схьайийца хаар;

- оьрсийн мотт Iаморехь нохчийн маттах пайда эца хаар;

- меттан башхаллех пайда эца хааар (нохчийн меттан, оьрсийн меттан, кхечу пачхьалкхийн меттанийн, литературан урокахь).

3) - тайп-тайпана юкъараллин хьелаш тидаме а оьцуш, къамелдарехь а, дийцаре даршкахь, дискуссешкахь дакъа лаца а, барта а, йозанан а аларш кхолла а хаар;

Юкъарадешаран юккъера школа чекхъяьккхиначу дешархочун нохчийн мотт караберзоран предметни жамIаш ду:

1) нохчийн мотт нохчийн къоман, Нохчийн республикин пачхьалкхан мотт, юкъаметтигаш дIакхехьаран гIирс санна бовзийтар; меттан а халкъан уьйр хила езар а; адаман дахарехь а, юкъараллехь матто дIалоцу меттиг йовзийтар;

2) личностан кхетаман а, кхоллараллин а хьуьнарш кхиорехь, йоза-дешар карадерзорехь, ша-шен дешар лакхадаккхарехь матто дIалоцучу меттигах кхетар;

3) массо а тайпана къамелдаран кепаш карайирзина хилар:

ладогIар а, ешар а

-барта а, йозанан а кепара хаамах цхьатера кхетар (Iалашонех, текстан теманех, коьртачу а, тIебузучу а хаамех);

- тайп-тайпанчу жанрийн, хотIан тексташ ешаран тайп-тайпана кепаш карайирзина хилар (хьажаран, йовзаран, Iаморан);

-книгаца а, роугIана арахоьцучу тептаршца а болх баран кепаш а евзаш хилар, ешна текст (план, тезисаш) хаамийн кепара хийца хаар карадерзор;

-паргIат электронни а, справочни а литературех а, тайп-тайпанчу словарех а пайда эца хааран хьуьнар хилар;

-тайп-тайпанчу жанрийн, хотIан тексташ ладогIарца цхьанатайпана тIеэцар; ладогIаран массо а кеп карайирзина хилар (текстан коьртачу чулацамах кхеташ, хаамаш схьахаьржина белыхь а);

-къамелан аларш дуста хаар церан чулацамца а, меттан гIирсех пайда эцарца а, матто кхочушдечу гIаллакхийн тайп-тайпаналлица а.

къамелдар а, йоза а:

-билгалбиначу яцъяран барамехь барта а, йозанан кепехь а ешна я ладоьгIна текст юхаметтахIотто хаар (юхасхьайийцар, план, тезисаш);

-текст кхолларан норманаш а ларъеш (кхеташ а, хьалха-тIаьхьа йогIуш а, йозаелла а, темица йогIуш а хилар) паргIат барта а, йозанан а кепехь шен ойланаш йовзийта хьуьнар хилар; хезначуьнга, гиначуьнга, ешначуьнга, хьайна гонаха долучу бакьдолучуьнга а, хиламашка болу хьежам цхьанатайпана хилийтар;

-дагалаьцнарг а, тIекаре яран хьал а тидаме а оьцуш, тайп-тайпанчу кепийн, хотIан барта а, йозанан а тексташ кхолла хаар;

-хьалха лаьттаху коммуникативни декхаршца йогIуш, кхетамца меттан гIирсаш харжарца тайп-тайпанчу жанрийн тексташ (дийцар, хетарг (отзыв), кехат (письмо), расписка, тоьшалла (доверенность), заявлени) кхолла хаар;

-цхьаммо дечу (монологан), шиммо дечу (диалоган) къамелан тайп-тайпана кепаш карайирзина хилар; шен нийсархошна хьалха боцпачу хаамца я доклад ярца къамел дар;

-тIекаре ечу хенахь нохчийн литературан меттан коьрта орфоэпически, лексически, грамматически норманаш ларъяр; гIиллакхехь лексикех а, фразеологий а пайда эцар; йозанехь коьрта нийсаяздаран (орфографин) а, пунктуацин а бакьонаш ларъяр;

-къамелан оьздангалла а ларъеш, тIекаре ярехь дакъалаца хьуьнар хилар;

-шен къамелана ша-шена терго яр; хьалха хӀоттийначу Ӏалашоне кхачар а, меттан исбаьхьаллин гӀирсех пайда эцар а, цуьнан чулацам а тидаме а оьцуш, шен къамелан мах хадон хьуьнар хилар; грамматически а, къамелан а гӀалаташ, кхачамбацарш карон а, уьш нисдан а хаар; шен тексташ кхачаме ялон а, редактировать ян а хаар;

5-г1а класс чекхйолуш дешархойн хила деза х1ара хаарш:

Берашна хаа деза дешнаш фонетически а, дешан хӀоттам къастош морфологически а, шиь коьрта меже йолу предложенеш синтаксически талла. Ӏамийнчу кепара йолу цхьалхе а, чолхе а предложенеш хӀитто хаар. Ӏамийнчу материалца йогӀуш йолу орфограммаш каро а, дешнийн нийсаяздар талла а хаар.

– нохчийн мотт уьйран а, юкъаметиггалин гӀирс а, пачхьалкхан мотт а хиларх кхетар;

– нохчийн мотт дешаран, кӀинхьегаман, говзаллин гӀуллакхдарехь а, ша вовзийтарехь а, юкъараллехь ша дӀалоцу йолу меттиг билгалъярехь а оьшуш хиларх кхеташ хилар;

– вовшашца а, кхечу къаьмнийн векалшца а юкъаметтигаш дӀакхехьарехь нохчийн маттах пайда эца кийча хилар;

– къаьмнийн културийн юкъаметтигаш дӀакхехьарехь кӀинхетаме а, машаре а хилар;

– шен къоман а, РФ-цехь дехачу къаьмнийн а, дуьненаюкъара култура а йовзарехь нохчийн мотт мехала гӀирс хиларх кхеташ хилар.

– барта а, йозанан а хаамех цхьатера кхеташ хилар (Ӏалашонех, теманех, коьртачу а, тебузучу а хаамех);

– тайп-тайпанчу хотӀийн (стилан), жанрийн тексташ массо кепара ешар карадерзор;

– билгалбинчу барамехь яцйна (план, юхасхьайийцар, изложени, конспект) ладоьгӀна я дӀаешна текст юха схьайийца хаар;

– тайп-тайпана юкъараллин хьелаш тидаме а оьцуш, къамелдарехь а, дийцаре даршкахь, дискуссешкахь дакъа лаца а, барта а, йозанан а аларш кхолла а хаар.

6-г1а класс чекхйолуш дешархойн хила деза х1ара хаарш:

Дукха маьӀнаш долчу дешнийн маьӀнаш довзийта а, уьш къамелехь нийса лело а хаар. Дешан маьӀна къасто хаар.

6-чу классехь Ӏамийна къамелан дакъош, церан грамматически билгалонаш йовзар а, къесто хаар а.

1-6-чу классашкахь Ӏамийнчу меттан материалца йогӀуш орфограммаш каро а, цаьрца дешнаш нийсаяздан а, къесто а хаар.

Юьззина нийса ойланаш билгалъяхархьама, къамелехь цӀердешнех, билгалдешнех, куцдешнех, церан синонимаш, антонимаш, омонимаш юкъа а ялош, пайдаэца хаар.

Ӏамийнчу бакъонийн пунктограммаш предложенешкахь каро а, йовзийта а хаар.

Чолхе план хӀоттор. ГӀишлош чохьара а, Ӏаламан а сурт гойтуш, дийцаран кепара йолу юьззина а, йоца а, хаьржина а йолу сочиненина оьшуш йолу материал гульяр, цхьана кепе ялор. ГӀишлош, Ӏаламан суртхӀотторан а буха тӀехь дийцар кхоллар. Шен текст а, чулацам а, меттан говзалла а шарьеш, тоеш кхочушъяр (Ӏамийнчу материалца йогӀуш). Ша хаьржинчу темина сочинени язъяр.

7-г1а класс чекхйолуш дешархойн х1ара хаарш хила деза:

7-чу классехь Ӏамийна коьрта а, гӀуллакхан а къамелан дакъош довзар, нийсакъесто хаар. Причастин, деепричастин карчамашца йолу а, Ӏамийнчу хуттургашца цхьанатайпанара

йолу а, йоцу а предложенин меженаш а, чолхе предложенеш а синтаксически таллар. Причастин, деепричастин карчамашца предложенеш х1иттор.

1-7 чу классашкахь 1амийнчу материалца йог1уш йолу орфограммаш карор, дешнийн нийсаяздан некъаш, бахъанаш билгалдаха хаар.

Причастин, деепричастин карчамаш запятойшца къастор.

Адаман куц-кеп, бедар (кечвалар), къинхъегаман г1уллакхаш дуьйцуш долу дийцарш яздар, билгалйинчу сюжетана дийцарш яздар; дешархоша шайн дахарехъ зеделлачун а, шаьш кхочушбинчу юкбараллин-пайдечу белхан а г1оьнца сочинени язъяр.

8-г1а класс чекхйолуш дешархойн хила деза х1ара хаарш:

Дешнийн цхъаьнакхетарш, цхъалхе цхъаналоттаман, шинах1оттаман предложенеш синтаксически таллар. Тайп-тайпанчу грамматически талларех пайдаэца хаар.

Шинах1оттаман а, цхъаналоттаман а цхъалхе предложенеш х1иттор, цхъанатайпанарчу а, шакъаьстинчу а меженашций, юкбадалочу дешнашций, предложенешций, т1едерзаршций чолхеяхна цхъалхе предложенеш х1иттор. Къамелан чулацамца а, стилаца а йог1уш йолчу синтаксически синонимех пайдаэцар. Литературни меттан норманаш ларъяр.

7-чу классехь 1амийна пунктограммаш карор, йозанехъ сацаран хъаьркаш х1иттор къастоа, довзийта а хаар. Цхъанатайпанарчуй, шакъаьстинчуй меженашций, юкбадалочу дешнашций, предложенешций, т1едерзаршций, айдардешнашций йолчу предложенешкахъ сацаран хъаьркаш х1иттор. Грамматикан хаттарийн талламан болх кхочушбан хаар. Х1оттам боцчохъ подлежащий, сказуемый юккъе тире йиллар.

5-8-чу классашкахь 1амийна орфограммаш, пунктограммаш юкбайог1у предложенеш, дешнаш нийсаяздан а, довзийта а хаар. Орфограммаш талла ца лучу дешнийн нийсаяздар.

Текстан стиль къасто хаар. Меттиган а, памятникийн а сурт гойтуш йолу изложени язъян хаар.

Сочинени язъян хаар (масала: литературни турпалхойн г1иллакх-амал дустаран маь1нехъ гайтар, меттиган, памятникан сурт гойтуш язъян хаар).

9-г1а класс чекхйолуш дешархойн х1ара хаарш хила деза:

Чолхе предложенеш талла хаар. Тайп-тайпанчу кепара чолхе предложенеш х1итто а, къамелан чулацаме а, стиле а хъаьбжина, синтаксически синонимех пайдаэца а хаар. Текстан стиль а, тайпа а къасто хаар.

Литературни меттан норманаш ларъян хаар.

8-9-чу классашкахь 1амийна пунктограммаш каро а, йозанехъ сацаран хъаьркаш х1иттор къасто а, талла а, довзийта а хаар. Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенин дакъошна а, коьртачуй, т1етухучуй предложенешна а юккъе запятой йилла а, хуттургаш йоцчу а, тайп-тайпанчу юкбаметтигийн а, маь1нийн а дакъойн лаьттачу чолхечу предложенешкахъ а, ма-даррачу къамелехъ а, диалогехъ а, цитаташкахъ а сацаран хъаьркаш х1итто хаар.

5-8-чу классашкахь 1амийнчу орфограммашца долу дешнаш нийса яздан а, уьш яздаран бакъонаш йовзийта а хаар.

Историко-литературни тема йолу доклад кечъян а, ян а хаар. Йоккха йоцчу литературно-критически статья тезисаш я конспект х1отто хаар. Публицистически кепара сочинени язъяр.

Изложенин чулацам а, меттан говзалла а шаръеш, тоеш, нисъеш кхочушъян а, орфографически, пунктуационни, грамматически, стилистически г1алаташ каро а, нисдан а хаар.

2. БЕЛХАН ПРОГРАММИН ЧУЛАЦАМ

5 класс (70 сахът)

Мотт адамийн уйран уггаре а мехала г1ирс.(1сахът)

КАРЛАДАККХАР (3 сахът)

Шала мукъаза элпаш. Къамелан дакъош. Ц1ердешан терахь, класс, дожарш, легар. Юкъара а, долара а ц1ердешнаш. Билгалдош, дожарш, легарш.

СИНТАКСИС А, ПУНКТУАЦИ А (22 сахът)

Синтаксисах кхетам балар. Дешнийн цхъаьнакхетарш. Дешнийн цхъаьнакхетарш т1еч1аг1дар. Предложени. Предложеныйн тайпанаш. Дийцаран предложенеш. Хаттаран предложени а, айдаран предложенеш а. Предложенин чаккхенгахь сацаран хъаьркаш. Предложенин коьрта меженаш: подлежащи, сказуеми, нийса кхачам. Предложенин коьртаза меженаш: кхачам, къастам, латтам. Яржаза а, яржина а предложенеш. Цхъанатайпанарчу меженех лаьцна кхетам балар. Предложенин цхъанатайпанара меженаш (а, амма, ткъа, бохучу хуттургашца а, хуттургаш йоцуш а). Цхъанатайпанарчу меженашкахь сацаран хъаьркаш х1иттор.

Цхъанатайпанарчу меженашна хьалха юкъара дешнаш. Юкъарчу дашна т1ехьа шит1адам биллар.

Т1едерзар, т1едерзарехь сацаран хъаьркаш х1иттор.

Хуттургашца йолу чолхе предложенеш (шайгахь подлежащи а, сказуеми а долуш, цхьалхечарах лаьттарш). Чолхечу предложенехь йолчу цхьалхечу предложенешна юккъехьа хуттургана а, *амма, ткъа* бохучу хуттургашна хьалха а запятой йиллар.

Авторан дешнел т1аьхьа а, царна хьалха а ма-дарра къамел. Ма-даррачу къамелехь сацаран хъаьркаш. Диалог. Диалоган репликашна хьалха йозанехь тире.

2. Шайн интонацига (эшаре) хъаьжжина, дийцаран а, хаттаран а, айдаран а предложенеш нийса еша хаар.

Предложенин коьрта меженаш.

Подлежащи. Сказуеми. Предложенин коьрта меженаш т1еч1аг1яр.

Предложенин коьртаза меженаш.

Кхачам. Кхачам т1еч1аг1бар. Къастам. Къастам т1еч1аг1бар. Латтам. Коьртаза меженаш т1еч1аг1яр.

Яржазий, яржиний предложенеш . Предложеныйн цхъанатайпанара меженаш. Цхъанатайпанарчу меженашкахь юкъара дешнаш. Цхъанатайпанарчу меженашкахь хуттургаш. Предложенин цхъана тайпа-нара меженаш т1еч1аг1яр. Т1едерзар. Т1едерзарехь сацаран хъаьркаш. Цхьалхе а, чолхе а предложенеш. Чолхечу предложенешкахь хуттургаш. 1амийнарг карладаккхар, т1еч1аг1дар.

Ма-дарра къамел .

ФОНЕТИКА, ГРАФИКА, ОРФОГРАФИ (8 сахът)

1. Йозанехь къамелан аьзнаш билгалдахар, нохчийн алфавит.

Къамелан аьзнаш: мукъанаш, мукъазнаш. Нохчийн меттан шатайпанара аьзнаш билгалдеш долу элпаш, церан нийсаяздар (г1, кх, къ, п1, т1, ц1, ч1, хь, х1, аь, оь, уь, юь, я). Я, яь, ю, е, е элпийн маь1на а, церан яздар а. Й элпан нийсаяздар. Деха а, доца а мукъа аьзнаш (а, у, и), церан нийсаяздар.

2. Орфографически а, нохчийн-оьрсийн а, оьрсийн-нохчийн а словарях пайдаэца хаар.

ЛЕКСИКОЛОГИ (12 сахът)

1. Лексиках юьхьанцара кхетам. Дешан лексически маь1на. Цхъана маь1нин а, дуккха а маь1нийн а дешнаш. Омонимаш (юкъара кхетам). Дешнийн нийса а, т1едеана а маь1наш а. Синонимаш. Антонимаш. Оьрсийн маттера нохчийн матте т1еэцна дешнаш.

Меттан дешнех лаьцна юкъара кхетам. Ширделла дешнаш (довзийтар). Фразеологизмех лаьцна кхетам балар.

2. Дешнаш, шайн маълашка хьаьжжина, нийса харжа а, ала а хаар. Орфографически а, гочдаран а словарех, фразеологически карчамех пайдаэца хаар.

МОРФОЛОГИ

Дошкхолладалар а, орфографи а 1. Дошкхолладаларх, орфографих кхетам балар. Дешнийн хийцадалар а, кхолладаларан некъаш а. Дешан чаккхе а, лард а. Гергара а, схьадовлаза а, схьадевлла а дешнаш. Орам, дешхьалхе, суффикс. Формакхолларан а, дошкхолларан а суффиксаш.

2. Хлоттаме хьаьжжина, дош талла хаар (дешан лард, орам, дешхьалхе, суффикс, чаккхе). Тайп-тайпана дешнаш кхолла хаар, дошкхолладаларан тайп-тайпанчу кепех пайдаэца хаар (дешхьалхенан а, суффиксан а глоьний, чолхечу дешнашкахь лардаш цхьанатохарций).

Чолхе-дацдина дешнаш нийса ала хаар.

Къамелан дакъойх лаьцна юкъара кхетам балар.

ЦІЕРДОШ (16 сахьт)

1. Ціердош а, цуьнан юкъара маъла а, морфологически билгалонаш а. Ціердешан синтаксически глуклакх. Предложенехь цунах подлежащи, кхачам, латтам, тіедерзар хилар. Адамех а, кхечу хлуманех а лаьцна долу ціердешнаш, церан хаттарш: мила? муьлш? хлун?

Юкъара а, долахь а ціердешнаш. Географически ціершкахь урамийн, майданийн, исторически хиламийн, дезачу денойн ціершкахь доккха элп яздар. Книгийн, газетийн, журналийн, кинофильмийн, спектаклийн, литературни, музыкални произведенийн ціершкахь доккха элп яздар, кавычкаш хлиттор. Ціердешан терахь. Дукхаллин терахьан чаккхенаш: ш, аш, наш, маш, ош, еш, арш, й, ий, рчий.

Ціердешнийн грамматически классаш, цаьрца уьйр йолчу дешнашкахь церан классан гайтанаш (1 кл. ву-бу; 2 кл. ю-бу; 3 кл. ю-ю; 4 кл. ду-ду; 5 кл. бу-бу; 6 кл. бу-ду). Цу классех лаьцна бакъонца кхетам балар. Юкъара класс йовзийтар (*лор ву, лор ю*).

Ціердешнийн дожарш а, дожаршца хийцадалар а (легар).

Ціердешнийн дожарийн чаккхенаш нийсаязъяр а. Ціердешнийн кхолладаларан некъаш: 1) дешхьалхенца, 2) суффиксаца, 3) дешхьалхенан а, суффиксан а глоьнца, 4) дешнийн лардаш цхьаьнакхетарца.

Цхьана дешдекъах лаьттаху ціердешнийн ораман мукъа аьзнаш хийцадалар а, церан алар а, нийсаяздар а (легарехь а, терахьехь а).

Дацаран дакъалг ца ціердашца нийсаяздар.

Ціердешнийн суффиксаш (формакхолларан а, дошкхолларан а).

Ціердош морфологически таллар.

Ціердош карладаккхар.

2. Къамелехь ціердешнех-синонимех, омонимех, антонимех пайдаэца хаар, уьш маълашка хьаьжжина нийса харжа а, ала а хаар (*шовда, хьоста, говр, дин, гила; де-буьйса, луьйре-суьйре; ча(ю), ча(ду); мохь (ю), мохь (бу)*). Ціердешан доланиг дожаран чаккхенгахь долу мукъа аз манкха (мерах) нийса ала ламор.

Дозуш долу къамел кхиор (5 сахьт)

Талламан белхаш (6. сахьт)

Къамел кхиор. Текстах а, цуьнан дакъойх а лаьцна кхетам: текстан дакъойн уьйран лексически глурсаш, цхьалхе план. Кегий а, шуьйра а теманаш, текстан коьрта оила: къамелан стилех лаьцна кхетам, къамелан хабаран а, исбаьхьаллин а стилех лаьцна юьхьанцара хаамаш; дийцарх а, яздарх а лаьцна: дийцаран кепара йолчу текстан а жима а, юьззина а изложени язъяр суртхлотторан элементашца, цхьаццайолчу хлуманийн а, дийнатийн а хьокъехь сочиненеш - суртхлотторан дийцарш; дахарехь хиллачух лаьцна сочинени-дийцар (суьрташца а, юьбараллин-пайдечу кьинхьегамехь дакъалацарца а довзна). Доттагалалин а, къахьегаран а теманашна сочиненеш язъяр.

6-г1а класс (70 сахът)

Карладаккхар (2 сахът):

1)нохчийн маттах лаьцна дош;2) къамелан дакъойх лаьцна юкъара кхетам.

Текст (3 сахът)

Билгалдош (13сахът)

1.Билгалдош а, цуьнан маь1на а, морфологически билгалонаш а (юкъара кхетам).

Мухаллин а, юкъаметтигаллин а, доладерзоран а билгалдешнаш. Лаамаза а, лааме а билгалдешнаш:

1) лаамазчу билгалдашах, маь1не хьаьжжина, подлежащи я кхачам, я т1едерзар хилар.

Цхьадолу билгалдешнийн терахь а, классан гайтам а. Мухаллин билгалдешнийн даржаш, церан кхолладар, суффиксаш. Т1ехдаларан дарж кхуллуш долу дешнаш: *сов, т1ех, вуно, 1аламат, инзаре, уггаре а (дика-дикаха-т1ех дика)*.

Билгалдешнийн легарш, дожарийн чаккхенаш нийсаязъяр. Билгалдешнийн кхолладар, церан суффиксаш (формакхолларан а, дошкхолларан а).

Т1еэцна билгалдешнаш, церан легар.

Т1еэначу билгалдешнийн суффиксаш а, церан нийсаязъяр а. Билгалдош морфологически таллар. Билгалдош карладаккхар.

2.Лаамаза а, лааме а билгалдешнаш дожаршца нийса хийца хаар. Къамелехь билгалдешнех-синонимех нийса пайдаэца хаар (*маса, чехка, сиха, каде, т1ах-аьлла, х1айт-аьлла; г1иллакхе, к1еда-мерза; товиш, безамехь*).

Лаамечу билгалдешан доланиг дожаран чаккхенгахь а, цхьана дешдекъах лаьттаху билгалдешан чаккхенгахь а мукъа аз манкха (мерах) нийса ала хаар.

Терахьдош (14сахът)

1.Терахьдош а, цуьнан маь1на а, морфологически билгалонаш а.

Терахьдешнийн тайпанаш: 1) лаамаза а, 2) лааме а; 1) масаллин (маса?), 2) декъаран (мас-маса?), 3) гулдаран (маса?), 4) билгалза-масаллин (маса? мел?), 5) ро1аллин (масалг1а?).

Масаллин терахьдешнийн легар.

Цхьалхе а, чолхе а, х1оттаман а терахьдешнаш, церан легар.

Ро1аллин терахьдешнаш, церан кхолладар, суффиксаш. Лаамазчу ро1аллин терахьдашах къастам хилар, лаамечух, маь1не хьаьжжина, подлежащи я кхачам хилар.

Ро1аллин терахьдешнийн легар. Лаамаза ро1аллин терахьдешнаш лаамаза мухаллин билгалдешнаш санна дожаршца хийцадалар.

Терахьдешнийн кхолладар (масалличарах декъаран а, гулдаран а, билгалза-масаллин а, ро1аллин а терахьдешнаш хилар).

Терахьдешнийн нийсаяздар.

Терахьдош морфологически таллар.

Терахьдош карладаккхар.

2.Чолхе-декъаран а, билгалза-масаллин а терахьдешнаш ц1ердешнашца цхьаьна нийса ала хаар; лаамечу масаллин а, ро1аллин а терахьдешнийн дожарийн чаккхенаш нийса ала хаар.

Лаамечу терахьдешан доланиг дожаран чаккхенгара мукъа аз манкха (мерах) нийса ала хаар.

Ц1ерметдош (14 сахът)

1. Ц1ерметдош а, цуьнан грамматически билгалонаш а.

Ц1ерметдешнийн тайпанаш довзийтар: 1) яххьийн, 2) дерзоран, 3) доладерзоран,

4) дерзоран-доладерзоран, 5) гайтаран, 6) къастаман, 7) къастамза, 8) хаттаран, 9) юкъаметтигаллин.

Яххыйн а, дерзоран а ц1ерметдешнийн яххыаш а, церан легар а. *Тхо, вай* бохучу дуккхаллин терахьан 1-чу юхьан шина ц1ерметдашна юккьера башхо йовзийтар.

Доладерзоран а, дерзоран-доладерзоран а ц1ерметдешнийн яххыаш а, церан легар а.

Гайтаран а, къастаман а, къастамзачу а ц1ерметдешнийн легар а.

Хаттаран а, юкъаметтигаллин а ц1ерметдешнийн легар, царна юккьера башхо йовзар, уыш вовшашца дуста а, предложенешкахь къасто а хаар.

Ц1ерметдешнийн нийсаяздар.

Ц1ерметдош морфологически таллар.

Ц1ерметдешан синтаксически билгалонаш: 1) яххыйн а, дерзоран а ц1ерметдешнех предложенехь маъ1не хъаьжжина подлежащи я кхачам хилар; 2) лаамазчу гайтаран а, къастаман а, доладерзоран а ц1ерметдешнех къастам хилар.

Ц1ерметдош карладаккхар.

2.Къамелехь тайп-тайпанчу ц1ерметдешнех а, церан яххыех а, дожарийн чаккхенех а нийса пайдаэца хаар. Предложенешкахь хаттаран а, юкъаметтигаллин а ц1ерметдешнаш вовшех къасто хаар, церан башхалла йовзар. Ц1ерметдешнаш хуттурган (юкъаметтигаллин) дешнаш хилла лелар хаар.

Хандош (13 сахът)

1.Хандош, цуьнан грамматически билгалонаш (морфологически а, синтаксически а).

Хандешан билгалза кеп, цуьнан суффиксаш (-а, -о, -ан, -ен, -он). Хандешан билгалзачу кепан нийсаязъяр.

Хандешан хенаш:

Карара хан а, цуьнан чаккхенаш нийсаязъяр а.

Яхана хан. Яханчу хенан кепех юкъяра кхетам балар. Яханчу хенан чаккхенаш нийсаязъяр (и, ий, ира, ийра, ина, ийна, на, инера, ийнера, ура, ара, ора).Йог1у хан: 1) хила мега хан, 2) хин йолу хан. Йог1учу хенан нийсаязъяр.

Хандешан цхьаллин а, дукхазаллин а кепаш.

Цхьадолчу хандешнийн терахь а, классаш а.

2.Бартан а, йозанан а къамелехь хандашах нийса пайдаэца хаар. Хандешнийн чаккхенаш нийса ала а, нийса язьян а хаар.

Карладаккхар (1сахът)

Талламан болх (5 сахът)

Къамел кхиор (5 сахът)

Текстах, цуьнан дакъойх, къамелан стилех, темех, цуьнан коьртачу ойланех, дийцарх, суртх1отторан дийцарх, кхеташоне дийцарх лаьцна 1амийнарг карладаккхар. Сочиненина материал гульяр. Сочинени язьярна оьшу материал цхьана кепе ерзор, чолхе план х1оттор.

Шайна гина х1усам муьлхачу хьолехь ю а, 1аламан сурт а х1оттош, яцйна а, хаьржина а изложенеш язьяр.

Х1усам а,1аламан сурт а гойтуш йолу сочинени язьяр.

Сочинени-дийцар яздар (обрамленица а, обрамлени йоцуш а), дуьйцуш хезначун а, бинчу тидаман а, суртх1отторан буха т1ехь а (цу юкбахь дайн-нанойн а, бевзаш болчеран а кьинхьегаман хьуьнарех лаьцна а, цуьнга терра кхидолчух лаьцна а).

7-г1а класс (70 сахът)

Ненан маттах лаьцна дош (1 сахът).

5-6-чу классашкахь 1амийнарг карладаккхар (5 сахът): билгалдош, ц1ерметдош, хандош, церан билгалонаш.

Хандош а, цуьнан кепаш а (14 сахът)

1.Хандош 1амор (14 сахът).

6-чу классехь хандашах 1амийнарг карладаккхар.Хандешан саттамаш. Билгала саттам. Бехкаман а, лааран а саттамаш. Тледожоран саттам. Хандешан спряженеш.

Хандешан билгалзачу кепан ораман мукъа абзнаш карарчу хенан орамехъ хийцадалар, церан нийсаяздар. Хандешнийн кхолладалар. Деакепара хандешнаш, шайца долу подлежащеш цлерниг, дийриг, лург, меттигниг дожаршка хлуьттурш. Дацаран дакъалгаш ца, ма хандешнашца нийсаяздар.

Причасти (7 сахът)

Причасти а, цуьнан грамматически билгалонаш а. Причастин хенаш, церан суффиксаш нийсаязъяр. Лаамаза а, лааме а причастеш. Причастин карчам, цуьнан синтаксически глуллакх, цуьнца сацаран хъаьркаш. Причастин легар, дожарийн чаккхенаш нийсаязъяр.

Причастин кхоллаялар.

Деепричасти (5 сахът)

Деепричасти а, цуьнан грамматически билгалонаш а. Деепричастин хенаш, церан нийсаязъяр. Деепричастин карчам а, цуьнан синтаксически глуллакх а, цуьнан сацаран хъаьркаш а.

Масдар (6 сахът)

Масдар а, цуьнан грамматически билгалонаш а. Масдаран терахъ а, классаш а, кепаш а. Масдаран легар, дожарийн чаккхенаш. Масдарца дацаран дакъалг ца нийсаяздар. Масдаран а, цуьнан карчамийн а синтаксически глуллакх.

Куцдош (8 сахът)

1. Куцдош а, цуьнан грамматически билгалонаш а (морфологически а, синтаксически а). Куцдешнийн тайпанаш, церан хаттарш, маьлнаш.

Куцдешнийн коьрта тайпанаш: 1) хенан, 2) меттиган, 3) бахъанин, 4) лалашонан, 5) мухаллин (я даран суьртан), 6) масаллин, 7) бараман. Куцдешнийн цу коьртачу тайпанел сов, хлара тайпанаш а довзийтар: 1) хаттаран куцдешнаш: *маца? мацале? маццалц? хлунда? мича? мосазза? муха?* 2) юкъаметтигаллин куцдешнаш: изза куцдешнаш, хаттаран маьлна хийцалуш, чолхечу предложенин шина декъан юкъаметтиг гойтуш хилахъ: *маца, мацале, маццалц, хлунда, мича, мичара, мосазза, муха.*

Куцдешан синтаксически билгалонаш (куцдешнех предложенехъ тайп-тайпана латтамаш хилар: хенан куцдашах хенан латтам, меттиган куцдашах меттиган латтам, бахъанин куцдашах бахъанин латтам, лалашонан куцдашах лалашонан латтам, даран суьртан куцдашах даран суьртан латтам).

Куцдешнийн даржаш: 1) юьхъанцара, 2) дустаран, 3) тлехдаларан.

Куцдешнийн кхолладалар (цлердашах, билгалдашах, терахьдашах, цлерметдашах, куцдашах). Куцдешнийн нийсаяздар. Куцдош морфологически таллар. Куцдош карладаккхар.

2. Къамелехъ куцдешнийн синонимех, антонимех пайдаэца хаар. Куцдешнашца предложенеш а, дешнийн цхъаьнакхетарш а хлитто хаар. Чолхечу предложенехъ юкъаметтигаллин куцдашах пайдаэца хаар.

Глуллакхан къамелан дакъош (7сахът)

Дештлаьхье

1. Дештлаьхье а, цуьнан тайпанаш а: 1) меттиган: *класса чохъ*; 2) хенан: *хьол хьалха, совтлаьхья*; 3) даран суьртан: *куьйгаи тлехъ лелаво*; 4) лалашонан: *халкъан дуьхья, дайн-нанойн хьомара*; 5) юкъаметтигаллин (хенан а, меттиган а): *делкъехъ дуьйна, корера дуьйна.*

Дештлаьхьенийн нийсаязъяр.

Дештлаьхье лург дожаран яцйинчу а, юьззинчу а кепашца лела тарлуш хилар: 1) дитташ тлехъ (лург дожаран яцйинчу кепашца), 2) дитташна тлехъ (лург дожаран юьззинчу кепашца).

2. Барта къамелехъ а, йозанехъ а дештлаьхьенех нийса пайдаэца хаар. Дештлаьхье хьакъ долчу дожарца нийса ала хаар.

Хуттургаш

1. Хуттург, цуьнан тайпанаш: 1) цхъаьнакхетаран: *а-а,я, амма, ткъа, делахъ а, бакъду, цхъабакъду, хлетте а, аьлча а* (дозаран а, къасторан а, дуьхьалара а, довзийтаран а); карара; 1) бахъанин: *хлунда аьлча*; 2) бехкаман: *нагахъ, нагахъ санна*; 3) дустаран: *санна*; 4) кхеторан: *аьлла, бохуш.*

2. цхъанатайпанарчу меженашкахъ а, чолхечу предложенехъ а хуттургех, церан синонимех нийса пайдаэца хаар.

Дакъалгаш

1. Дакъалгаш а, церан маълна а.

Дакъалгийн тайпанаш: 1) бакъдаран (*хлаъ, те*); 2) дацаран (*хлан-хла, ца, ма, -ц, -за*); 3) члагъдаран (*-м, -х, -кх, -ма, -хъаха, -дера, -ур-аттала*); 4) хаттаран (*те, техъа, теша, ткъа*); 5) дозатохаран (*бен, деккъа*).

2. Тайп-тайпанчу дакъалгашца йолу предложенеш, церан маълнийн башхаллашка хъаьжжина, нийса еша хаар.

Айдардош (2 сахът)

1. Айдардешан маълна.

Айдардешнийн тайпанаш: 1) синхаамийн (*эхл,эххлай, эхле-хлай, лалелай, ойн,маржа-ял*); 2) хъадаран я кхайкхаран (*же, но, хъайц, киш, тигри-тигри, тикаш-тикаш,хлан, хлахланц*); 3) азтардаран (*ган, дан, дан-дин, ган-гин, тлох-тлух, жлаиш, дловв, говв, бловв*).

Айдардешнийн нийсаяздар.

1.

йдардешнашца йолу предложенеш къастош, кхетош, нийса еша хаар.

Карладаккхар (5сахът)

Талламан болх (5 сахът)

Дозуш долу къамел кхиор (5 сахът)

Текстах, цуьнан дакъойх, къамелан стилех, тайпанех лаьцна ламийнарг карладаккхар.

Къамелан публицистически (юкъараллин-политически) стилех юкъара кхетам балар.

Адаман куц-кеп, бедар, къинхъегаман глуллакхаш гойтуш йолу дийцаран текстийн юьззина а, яцйина а, хаьржина а изложенеш язъяр.

Адаман куц-кеп, бедар, къинхъегаман глуллакхаш гойтуш йолу сочиненеш язъяр (суьртийн а, бинчу тидамийн а глоьнца). Масала: "Сан накъосташ" (я доттагъчун) куц-кеп а, кечвалар а", "Глуллакх говзанчех кхоьру", "Керла цла муха дира" и. д1. кх. а.

Литературни турпалхочун гиллакх-амал язъяр.

Дешархошна дахарехъ зеделлачун буха тлехъ къовсамечу кепара йолчу теманашна а, хъаналчу къинхъегаман маълна долчу тайпанара а сочиненеш язъяр (ешначу книгех а, юкъараллин-пайдечу къинхъегамах а лаьцна). Масала: "Бакъволу доттагъла мила лара мегар ду", "Диканаш иштта хуьлу" (я "Оьздачара иштта глуллакх до"), "Тешамал сийлахъ а, йохъал деза а, гиллакх-оьздангаллел товш а хлума дац", "Мехкан а, халкъан а сий лардар сийлахъ ду", "Хъаналчу къинхъегамо адаман сий лакхадоккху", "Белхалочун говзалла а, цуьнан къинхъегаман сий а деза хлунда лору", "Нохчийчоьнан паргъатонехъа кыйсинчу турпалхочун васт" и. д1. кх. а.

Билгалйинчу сюжетан буха тлехъ а, бинчу тидамийн суьртийн глоьнца а, дийцаран хъесапехъ сочинени язъяр. Масала, кху кепара теманашна: "Юьртбахаман балхахъ дешархой", "Хаза экскурси", "Отличник хъанах ала мегар ду", "Сан дахарехъ диц ца луш хилларг", "Халкъа юкъахъ доттагъалла сийлахъ хлунда лору", и. д1. кх. а. Патриотически а, интернационални а чулацам болу сочиненеш язъяр.

8-г1а класс (70 сахът)

Нохчийн мотт халкъийн вежараллин меттанех цхъаь бу (1 сахът).

Карладаккхар (1 сахът)

Дешан чаккхенга н яздар.

3. Орфографи, цуьнан дакъош. (1сахът)

Дешнийн цхъаьнакхетар а, предложени а (4 сахът)

1. Дешнийн цхъаьнакхетар. Дешнийн цхъанакхетаран длахлоттам а, маълна а. Дешнийн цхъаьнакхетарний, предложениний юккъера башхо. Коьрта а, дозуш долу а дешнаш. Предложени, цуьнан тайпанаш. Логически (маълнин) тохар .

А

Предложенехь дешнийн уйр. Цхъаьнакхетаран а, карара а уйраш. Бартбар, урхалла, т1етовжар .

2. Дешнийн цхъанакхетар а, предложени а нийса х1отто хаар.

Предложения коьрта меженаш (5 сахът)

1. Подлежащи, сказуеми, нийса кхачам. Грамматически а, маь1нин а подлежащеш. Коьрта меженаш юкъялоре хъаьжжина цхъалхечу предложенин кепаш кхоллаялар (шинах1оттаман а, кхаах1оттаман а, цхъанах1оттаман а). Подлежащин хилар. Хандешан цхъалхе сказуеми. Ц1еран х1оттаман сказуеми. Подлежащиний, сказуеминий юккъехь тире. Хандешан х1оттаман сказуеми. Ийна х1оттаман сказуеми.

2. Сказуемин синонимех пайдаэца хаар.

Коьрта меженаш юкъялоре хъаьжжина, цхъалхечу предложенин кепаш кхоллаялар (шинах1оттаман а, цхъанах1оттаман а).

Предложения коьртаза меженаш (16 сахът)

1. Кхачамаш, церан хилар. Къастамаш, церан хилар. Юххедиллар, цуьнгахь сацаран хъаьркаш. Латтамаш (хенан, меттиган, бахъанин, 1алашонан, даран суьртан, бараман, бехкаман, дуьхьалара), церан хилар. Латтамех 1амийнарг карладаккхар.

Кхачам. Лач кхачам. Къастам (берта а, бертаза а). Юххедиллар. Латтамаш. Даран суьртан латтам. Бараман латтам. Хенан латтам. Бахъанин латтам. 1алашонан латтам. Бехкаман а, дуьхьалара а латтамаш. Латтамах 1амийнарг т1еч1аг1дар.

Цхъалхечу предложенийн кепаш (7 сахът)

Цхъанах1оттаман а, шинах1оттаман а, кхаах1оттаман а предложенеш. Юьхъан а, билгала-юьхъан а предложенеш. Билгалза-юьхъан предложенеш. Юкъяра-юьхъан предложенеш. Юьхъаза предложенеш. Ц1еран предложенеш. Юьззина а, юьззина йоцу а предложенеш.

Предложения цхъанатайпанара меженаш (5 сахът)

1. Предложения цхъанатайпанарчу меженах лаьцна юкъяра кхетам. Предложения цхъанатайпанарчу меженашкахь дозаран а, къасторан а, дуьхьалара а, довзийтаран а хуттургаш: *а-а, амма, ткъа, делахь а, бакъду, цхъабакъду, х1етте а, аьлча а*. Цхъанатайпанара а, цхъанатайпанара боцу а къастамаш. Цхъанатайпанарчу меженашца юкъяра дешнаш, юкъярчу дешнашца йолчу предложенешкахь сацаран хъаьркаш х1иттор. Цхъанатайпанарчу а, цхъанатайпанара боцчу а къастамашкахь сацаран хъаьркаш.

Предложения грамматически уйр йоцу дешнаш (6 сахът)

1. Т1едерзар, даьржина т1едерзар. Т1едерзар а, подлежащи а вовшашца дустар, башхалла къастор. Уьш муьлхачу къамелан дакъойх хуьлу довзийтар. Т1едерзарехь сацаран хъаьркаш.

Юкъядало дешнаш, уьш шина а аг1ор запятойшца къастор.

Юкъяло предложенеш а, сацаран хъаьркаш х1иттор а.

Х1аь, х1ан-х1а боху дешнаш-предложенеш, цаьргахь сацаран хъаьркаш.

Айдардешнаш-предложенеш, царгахь сацаран хъаьркаш.

Предложения шакъаьстина меженаш (4 сахът)

Предложения шакъаьстинчу меженах лаьцна юкъяра кхетам. Шакъаьстина латтамаш. Шакъаьстина юххедиллар. Хенан а, меттиган а латтакийн дурсаш.

Ма-дарра къамел – (6 сахът)

1амийнарг карладаккхар (4сахът)

Талламан болх (6сахът)

Дозуш долу къамел кхиор (4 сахът)

Текстах, къамелан стилех, тайпанех лаьцна болу хаамаш гулбар, юкъяра маь1на дар. Къамелан публицистически а, исбаьхьаллин а стилех лаьцна кхетам к1аргбар. Меттигах, архитектуран, историн, культуран памятникех лаьцна дийцар юкъя а далош, публицистически сочинени язъяр. Г1иллакх- амалийн, оздангаллин теманашна (масала: берийн доттаг1аллех, кьинхьегамах, винчу махках лаьцна) изложенеш язъяр. Цара доккха г1о дийр ду иманехь а, патриотически а, интернационални а, хъанал кьинхьегам безаш а

йолчу ойланца бераш кхио. Публицистически кепара сочинени язъяр. Белхалочун говзалле а, юьртбахама кьинхьегамхойн атта боцчу беркатечу балхе а дешархойн безам кхио таро лучу тематиках пайдаэца беза кьамел кхиоран балха тлехь. Адамийн тоьллачу амалех, оьздангаллех лаьцна а ламочу литературни произведенийн кхетош-кхиоран а, исбаьхьаллин а маьлнах лаьцна а сочинени язъяр (масала: "Дика клант иштта хуьлу", "Доттагала сийлахь-боккха ницкъ бу", "Сан хьалхара толам", "Хьанал кьинхьегам адаман шолгла нана ю").

Дийцаран кепара патриотически, интернационални, исламан чулацам болу сочиненеш язъяр (масала: "Уьш лийтира Даймакхехьа", "Оьздачу нехан сийлахь гьуллакхаш" и.д.кх.а).

Литературни турпалхойн дустаран характеристика (гьиллакх-амал).

9-г1а класс (70 сахьт)

8-чу классехь ламийнарг карладаккхар. (5 сахьт).

Предложенни коьрта а, коьртаза а меженаш.

Цхьалхечу предложенийн кепаш. Цхьанатайпара меженаш. Дешархошка шайга болх байтар.

Чолхечу предложенех юкьара кхетам. (1 сахьт)

Чолхе-цхьаьнакхетта предложенеш (3 сахьт).

1. Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложених лаьцна юкьара кхетам.

Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенешкахь дозаран а, кьасторан а, дуьхьалара а хуттургаш: а-а, амма, ткьа, делахь а, бакьду цхьабакьду х1етте а; чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенешкахь сацаран хьаьркаш х1иттор.

2. Чолхе-цхьаьнакхетта предложенеш х1итто а, нийса еша а, цаьргахь цхьаьнакхетаран хуттургах пайдаэца хаар.

Чолхе-карара предложенеш (24 сахьт)

Чолхе-карачу предложених, цуьнан билгалонех лаьцна кхетам балар. Коьрта а, т1етуху а предложенеш. Чолхе-карачу предложенехь коьртачу а, т1етухучу а предложенийн уйран г1ирс: карара хуттургаш, хуттурган дешнаш. Карара хуттургаш: *х1унда аьлча, нагахь, нагахь санна, бохуш, аьлла*. Кхеторан хуттургийн маьлнаш кьестор, довзийтар. Хуттурган дешнаш: 1) юкьаметтигаллин куцдешнаш: *маца, мацале, маццали, х1унда, муха, мича, мичара, мосазза* и.д.кх.а. Чолхе-карачу предложенешкахь сацаран хьаьркаш. Т1етухучу предложенин грамматически билгалонаш.

Чолхе карачу предложенех лаьцна юкьара кхетам. Чолхе карачу предложенехь т1етухучун меттиг . Т1етухучу предложенийн кепаш . Кхачаман т1етуху предложенеш. Кьастаман т1етуху предложенеш . Хенан т1етуху предложенеш. Даран суьртан т1етуху предложенеш. Бахьанин т1етуху предложенеш . лалашонан т1етуху предложенеш. Бехкаман т1етуху предложенеш .

2. Чолхе-карара предложенеш х1итто а, цаьргахь карарчу хуттургах, хуттурган дешнех пайдаэца а хаар.

Хуттургаш йоцу предложенеш (6 сахьт)

1. Хуттургаш йоцу чолхечу предложених кхетам балар. Хуттургаш йоцу чолхечу предложенешкахь запятой а, запятойца т1адам а.Церан дакьойн маьлнин юкьаметтигаш кьасто хаар: ца хилча ца торуш йолу ч1ог1а уйр хилар, вовшашца клезиг уйр хилар, ша-ша кьастийча, кхачаме долуш маьлна хилар.

Хуттургаш йоцу чолхечу предложенешкахь шит1адам х1оттор. Цуьнан дакьойн вовшашца йолу уйр а, маьлнаш а кьасто хаар.

Хуттургаш йоцу чолхечу предложенехь тире йиллар. Цуьнан дакьойн вовшашца йолу юкьаметтиг а, маьлнаш а кьасто хаар.

2.Хуттургаш йоцу чолхечу предложенийн дакьойн тайп-тайпана маьлнийн юкьаметтигаш эшарца кьасто а, уьш нийсаязъян а хаар.

Маттах лаьцна юкьара хаамаш (6 сахьт)

Юкьараллин дахарехь меттан маъна а, цуьнан коьрта билгалонаш а. Меттан 1илманан дакъош а, цуьнан маъна а. Нохчийн литературни мотт а, диалекташ а. Литературни меттан стилаш. Литературни меттан норманаш. Литературни меттан норманаш нийса ларъян хаар.

1амийнарг карладаккхар (6 сахьт)

1. Лексикех, фонетикех, грамматикех, нийсаяздарх лаьцна 1амийнарг шардар.
2. Чолхе-цхьаьнакхетта а, чолхе-карара а предложенеш.

Талламан болх (5 сахьт)

Тест (3 сахьт)

Дозуш долу къамел кхиор (5 сахьт)

Текстах, теманах, цуьнан коьртачу ойланех лаьцна болу хаамаш бовзар; текстан дакъойн вовшашца йолу уьйр йовзар; дийцарх, къамелан стилех лаьцна болу хаамаш к1аргбар. Юкьараллин-политически а, г1иллакх-амалийн а, историко-литературни а теманашна публицистически кепара сочиненеш язъяр, иштта изложенеш язъяр.

ПКЭ-н кечам бар (6 сахьт)

3. Дешаран темин хьесап

5 класс (70 сахът)

№	Хьеха билгалдинарг	Сахът
1	Вайн мотт-вайн хазна	1
2	Карладаккхар	2
3	Синтаксис а, пунктуаци а	20
4	Фонетика, графика, орфографи	8
5	Лексика	12
6	ЦӀердош	16
7	Дозуш долу къамел кхиор	5
8	Талламан белхаш	6

6-г1а класс (70 сахът)

№	Хьеха билгалдинарг	Сахът
1	Карладаккхар	2
2	Текст	3
3	Билгалдош	13
4	Терахъдош	14
5	ЦӀерметдош	14
6	Хандош	13
7	Карладаккхар	1
8	Талламан болх	5
9	Къамел кхиор	5

7-г1а класс (70 сахът)

№	Хьеха билгалдинарг	Сахът
1	Ненан маттах лаьцна дош	1
2	5-6-чу классашкахь 1амийнарг карладаккхар	5
3	Хандош а, цуьнан кепаш а	14
4	Причасти	7
5	Деепричасти	5
6	Масдар	6
7	Куцдош	8
8	Г1уллакхан къамелан дакъош	7
9	Айдардош	2
10	Карладаккхар	5
11	Дозуш долу къамел кхиор	5
12	Талламан болх	5

8-г1а класс (70 сахът)

№	Хъеха билгалдинарг	Сахът
1	Нохчийн мотт халкъийн вежараллин меттанех цхъаъ бу	1
2	Карладаккхар	1
3	3. Орфографи, цуънан дакъош.	1
4	Дешнийн цхъаънакхетар а, предложени а	4
5	Предложенин коърта меженаш	5
6	Предложенин коъртаза меженаш	16
7	Цхъалхечу предложенийн кепаш	7
8	Предложенин цхъанатайпанара меженаш	5
9	Предложеница грамматически уйр йоцу дешнаш	6
10	Предложенин шакъаъстина меженаш	4
11	Ма-дарра къамел	6
12	1амийнарг карладаккхар	4
13	Талламан болх	6
14	Дозуш долу къамел кхиор	4

9-г1а класс (70 сахът)

№	Хъеха билгалдинарг	Сахът
1	8-чу классехъ 1амийнарг карладаккхар.	5
2	Чолхечу предложенех юкъара кхетам.	1
3	Чолхе-цхъаънакхетта предложенеш	3
4	Чолхе-карара предложенеш	24
5	Хуттургаш йоцу предложенеш	6
6	Маттах лаьцна юкъара хаамаш	6
7	1амийнарг карладаккхар	6
8	Талламан болх	5
9	Дозуш долу къамел кхиор	5
10	Тест	3
11	ОГЭ-н кечам бар	6